

Streszczenie

Sposoby radzenia sobie z występującym ryzykiem katastrof naturalnych są przedmiotem badań wielu dziedzin naukowych, takich jak: inżynieria, ekonomia, zarządzanie, socjologia czy psychologia. Problem ryzyka powodzi można starać się złagodzić poprzez właściwe zarządzanie ryzykiem, można podejmować działania zapobiegające wystąpieniu ryzyka lub działania adaptacyjne. Instrumenty transferu ryzyka powodzi to instrumenty ekonomiczne w ochronie środowiska służące przeniesieniu ryzyka powodzi z jednego podmiotu na inny.

Książka ta jest monografią prezentującą instrumenty transferu ryzyka powodzi, zawierającą podsumowanie wyników badań dotyczących postrzegania ryzyka powodziowego przez osoby narażone na to ryzyko oraz przyczyny podejmowania przez nie decyzji o transferze tego ryzyka lub jego braku.

Istotnym problemem w dziedzinie nauk społecznych – w dyscyplinie ekonomia jest to, iż teoria oczekiwanej użyteczności nie dostarcza adekwatnej informacji potrzebnej do opracowania skutecznych i efektywnych sposobów transferu ryzyka powodzi, czyli instrumentów ekonomicznych ochrony środowiska służących przekazaniu ryzyka powodzi od podmiotu, u którego występuje to ryzyko, na inne podmioty. W odpowiedzi na ten problem autorka zaproponowała zastosowanie teorii i podejścia badawczego z dziedziny ekonomii behawioralnej do uzyskania informacji potrzebnych do opracowania instrumentów ekonomicznych ochrony środowiska służących przekazaniu ryzyka powodzi.

Obszerna analiza literatury przedmiotu pozwoliła na opracowanie przez autorkę sposobu przeprowadzenia badania preferencji interesariuszy w zakresie instrumentów transferu ryzyka, prowadzących do pozyskania nowej wiedzy o tych instrumentach. Wyniki przeprowadzonych badań podstawowych w dziedzinie nauk społecznych – w dyscyplinie ekonomia stanowią wkład w rozwój metod oceny ekonomicznej instrumentów zarządzania ryzykiem powodzi.

Celem monografii jest kompleksowe przedstawienie instrumentów transferu ryzyka powodzi na podstawie analizy literatury przedmiotu oraz przeprowadzonych badań własnych autorki służących pozyskaniu nowej wiedzy na temat tych instrumentów. Badania podstawowe w dziedzinie nauk społecznych – w dyscyplinie ekonomia zostały zaprojektowane przez autorkę po dokonaniu przeglądu literatury naukowej w zakresie instrumentów transferu ryzyka i metod ich analizy. Zaprezentowane w monografii wyniki badań zrealizowano w latach 2011–2015 w ramach grantu naukowego „Instrumenty transferu ryzyka powodzi” sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki, przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/03/D/HS4/01933.

Dla celów zarządzania ryzykiem oraz adaptacji do powodzi ważną kwestią są faktycznie podejmowane przez interesariuszy działania, które wynikają z ich możliwości i preferencji. Stąd, w niniejszej publikacji bazując na przeprowadzonych badaniach przeanalizowano następujące istotne zagadnienia:

- brak dostrzegania przez interesariuszy istniejącego u nich zagrożenia powodziowego,
- poziom skłonności do ryzyka interesariuszy zagrożonych wystąpieniem powodzi,
- przyczyny braku transferu ryzyka powodzi przez osoby fizyczne, prawne czy jednostki reprezentujące samorząd lub Skarb Państwa; wśród przyczyn analizowano zbyt wysoką cenę lub ograniczenia budżetowe wskazanych grup interesariuszy,
- przyzwyczajenia mieszkańców terenów zalewowych do otrzymywania pomocy z budżetu państwa,
- bierność w podejmowaniu działań prewencyjnych i stosowaniu instrumentów transferu ryzyka,
- preferencje interesariuszy oraz przyczyny niekorzystania przez nich z istniejących instrumentów transferu ryzyka powodzi,
- brak odpowiednich instrumentów transferu ryzyka, dostosowanych do potrzeb i preferencji mieszkańców terenów zalewowych.

Sformułowano następujące hipotezy badawcze:

- Hipoteza 1: Interesariusze zatrzymują u siebie ryzyko powodzi.
- Hipoteza 2: Respondenci nie mogą pozwolić sobie na transfer ryzyka ze względu na jego wysoką cenę i swoje ograniczenia budżetowe.
- Hipoteza 3: Respondenci uważają, że zagrożenie ich nie dotyczy.
- Hipoteza 4: Respondenci są przyzwyczajeni do otrzymywania pomocy z budżetu państwa i wykazują bierność w podejmowaniu działań prewencyjnych i stosowaniu instrumentów transferu ryzyka.

W wyniku przeprowadzonego badania ankietowego określony został poziom skłonności mieszkańców badanych obszarów do zatrzymania lub przekazania ryzyka powodzi.

Badanie dotyczyło zgodności postrzegania przez podmioty zagrożone ryzyka powodzi i suszy ze stanem faktycznym. W wyniku przeprowadzonego badania ankietowego oraz informacji o prawdopodobnym ryzyku, na podstawie analizy wyznaczonych stref zagrożenia powodziowego, skonfrontowane zostały odczucia mieszkańców dotyczące poziomu ryzyka z jego opartym na prawdopodobieństwie występowaniem.

Badanie ankietowe wykazało skalę zjawiska określonego w hipotezie czwartej na badanych obszarach. Równocześnie badanie pozwoliło na określenie preferencji interesariuszy dotyczących sposobów zabezpieczania się przed ryzykiem powodzi oraz stosowania instrumentów transferu ryzyka.

Wyniki wskazują, że mieszkańcy zagrożonych obszarów zdefiniowanych jako obszary o prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi $Q > 1\%$, zasadniczo skłonni są do transferu ryzyka, chociaż część z nich ma negatywne doświadczenia z ubezpieczeniami i wynikające stąd mniejsze zaufanie do instytucji. Mieszkańcy często są zdenerwowani swoją bezradnością oraz jak twierdzą zbyt małą pomocą ze strony państwa w przypadku braku możliwości przekazania ryzyka do ubezpieczenia. Ludzie zazwyczaj krytycznie oceniają władze i istniejące zabezpieczenia techniczne. Równocześnie mieszkańcy, którzy nie byli narażeni na bezpośrednie ryzyko powodzi (obszary o $Q < 1\%$ i $Q > 0,2\%$), w mniejszym stopniu byli

skłonni do transferu ryzyka. Na podstawie przeprowadzonych badań można było zaobserwować, iż najczęściej wskazywaną przyczyną zmiany zachowania i świadomości ludzi jest doświadczenie. Respondenci wyrazili również preferencje w stosunku do charakterystyk determinujących schematy ubezpieczeniowe, takich jak: wysokość składek, podejmowanie indywidualnych lub wspólnych zabezpieczeń, zaangażowanie państwa czy obowiązkowy charakter ubezpieczeń. Należy zauważyć, iż preferencje w tych kwestiach różniły się pomiędzy zlewniami. Stąd, można stwierdzić, iż wyzwaniem w zakresie ryzyka powodzi jest opracowanie efektywnych i systemowych sposobów jego transferu.

Uzyskane wyniki oraz prezentowana metodyka są użyteczne z poznawczego punktu widzenia dzięki pozyskaniu nowej wiedzy o preferencjach dotyczących instrumentów transferu ryzyka powodzi wyrażanych przez respondentów, a przez to o sposobach finansowania strat powodziowych ze szczególnym uwzględnieniem ubezpieczeń. W szczególności otrzymane wyniki mogą być wykorzystane:

- w kontynuacji badań podstawowych nad metodami podejmowania decyzji w zarządzaniu ryzykiem powodzi,
- w badaniach aplikacyjnych nad systemami wspomagania decyzji, służących wyborowi optymalnego, według kryteriów określonych przez interesariuszy, sposobu transferu ryzyka powodzi,
- jako baza informacyjna dotycząca preferencji interesariuszy, która może być użyteczna przy podejmowaniu decyzji w zarządzaniu ryzykiem powodzi.

Uzyskane wyniki dają naukowe podstawy do zdefiniowania takich instrumentów transferu ryzyka katastrof naturalnych jak np. nowe typy ubezpieczenia od powodzi ze szczególnymi parametrami motywującymi do podejmowania działań zmierzających do ograniczenia ryzyka strat powodziowych.